

Matej Bogataj

Josip Osti: Pred zrcalom.

Maribor: Založba Pivec
(Zbirka Branje), 2017.

Že prejšnji Ostijev roman, na katerega se na nekaj mestih sklicuje, predvsem pri oblikovanju tega, *Duhovi v hiši Heinricha Bölla*, je memoarsko čtivo, ki ga sestavljajo posamezne zgodbe ali anekdote, povezane s spomini na srečevanja in tudi lumpanja s pisateljskimi kolegi s področja nekdanje skupne države. Osti, ki je neprecenljiv ambasador in posrednik pri književni in siceršnji kulturni slovensko-bosansko izmenjavi, predvsem pa je zaradi osebnih in političnih okoliščin, torej obleganja Sarajeva in ljubezni do druge žene Barbare, živel v obeh okoljih in je dober poznavalec celotnega bivšega jugoslovanskega kulturnega prostora, se je s pisatelji družil tudi poklicno: ne le kot urednik in prevajalec in pesnik, bil je urednik revije Sarajevske sveske, temveč tudi kot funkcionar v bosanskem pisateljskem društvu in organizator Sarajevskih dni poezije. Priložnosti, da popiše pisateljski vsakdan in praznovanja, obletnice in festivale, da ima vpogled, kaj počnejo pisatelji, kadar jih nihče ne vidi ali si to vsaj domišljajo, ali pa počnejo vse to, da bi jih ja videli, je bilo torej več kot preveč. Za celo knjigo in še več, in v nekaterih prav pikantnih prizorih, v katerih nastopajo tudi nekateri slovenski pesniki, ki so se znašli na praznovanjih knjige na različnih prizoriščih, vidimo pisatelje pri pitju in žretju. Vendar to ni manipeja, smešilni žanr, v katerem so napisani recimo Šeligovi *Demoni slavja* ali *Molk*

koloradskih hroščev Marija Čuka ali Osojnikova knjiga o letečih merjascih iz Kluba svinjskih polovic. Osti je manj polemičen in bolj dobrohoten, več ima posluha za človeško stisko in morda tudi ekscese, le do tistih, ki so se najprej oborožili in v multietničnem Sarajevu zavzeli skrajno nacionalistične pozicije, pozneje pa z vsem mogočim streljali s hribov nad mestom na svoje nekdanje someščane, do teh je seveda primerno piker in neprizanesljiv.

Že prejšnje pisanje je bilo spodbujeno s štipendijo v nemškem mestu Langebroichu v Böllovi hiši, kjer se mu je med drugimi peripetijami zgodil tudi veter, ki je sredi noči razmetal zapiske in gradivo za roman, nekatere zapiske morda celo odnesel skozi okno, in s to vetrovno intervencijo avtor opravičuje manjšo formalno strnjenost tega rinfuznega – po njegovih besedah kalejdoskopskega – pisanja, v katerem se spomini na odločne, nesrečne, pa tudi na pokvarjene kolege in skrbnike ideološke čistosti literature menda ravnaajo po Teofrastovih *Značajih*, ki so osnova vsake komediografije. Kolikor se komedija napaja ravno pri prekoračenjih in vsakovrstnih pokvečenostih, in takšnih ni manjkalo v poznih urah po sejmi in festivalih, med vsakodnevnim ukvarjanjem z rokopisi in pisatelji in ob prijateljstvih med živahno popisanimi figurami z jugoslovanskega kulturnega in literarnega parketa. Kulturna klima je bila bolj neposredna, toleranca do ekscesov večja, boemi pa so svoj odpor do sveta skrivali, ne pa se skrivali pred bleščavo kuliso o kulturnosti, kot to počnejo danes marginalizirani ustvarjalci. Kar nekaj je bilo tistih, ki so pili od večera do jutra, če so bili zaposleni po založbah, ali od večera do jutra, če to niso bili: Osti v fragmentarni roman vnaša štimungo sarajevskih *kafan*, tisto endemično vrsto humorja, ki so jo k nam prinesli različni ustvarjalci, ki so se po razdejanju v Bosni ali pred njim priselili.

Duhove v hiši Heinricha Bölla kot predhodno delo omenjam zato, ker se tudi v knjigi *Pred zrcalom* Osti sklicuje na veter kot oblikovni princip, ponavlja anekdoto iz Langenbroicha in zato, manj organizirano, objavi tudi nekaj fragmentov, ki jih je našel ločene od ostalih in jih po vseh teh letih bivanja v nemški rezidenci ne more uvrstiti nikamor drugam, so kot nekakšen ostanek in spomin na nepredelan material, so kot repek, s katerim mesar zašpili pečenico, ko mu zmanjka črev za celo klobaso, file pa ostaja. Sicer pa je *Pred zrcalom* šele zadnji naslov, prej bi morale biti nekaj z Bukowskim v naslovu in tako se podnaslov fragmentov in spominov glasi *Beleške za neodposlano pismo Charlesu Bukowskemu ali nedokončan roman, zgrajen iz posamičnih, včasih v življenju tudi nedokončanih ljubezenskih zgodb*. Potem gre po vrsti in kronologiji, od babice kot najgloblje korenine do tete,

ki je zanj skrbela med tem, ko je bila mati zaradi političnega vica v zaporu, tete, ki je bila sama brez otrok in ki kljub zafrkavanju okolice vse do sestrinega prihoda iz zapora ni nikoli zanikala, da je fantova mama. Sledi nekaj otroških epizod, bolj vezanih na vonje, recimo prepotena materina sodelavka, ki po veseljačenju prespi pri njih, pripovedovalec pa med njima v postelji, pa prva punca, ki jo je polulal pri nekaj letih, in tudi prve zgodnje prave erotične izkušnje. Živahno prepletanje teles, neuresničene ljubezni, takšne, ki se zdijo kot privid, ki hitro pridejo in enako hitro izginejo, da se pripovedovalec včasih sprašuje, kaj je bilo sploh res in kaj se mu je prihotelo in prisanjalo, vse to sestavlja meso te knjige. Osti, ki je bil športnik in šprinter, je imel priprave v toplejših jugoslovanskih mestih, na tekme so hodili s klubom in se mešali s športniki drugih klubov in drugih spolov, starši so imeli počitniško hišico ob morju, priložnosti za fatalna in mimobežna srečanja torej več kot dovolj. Priložnosti, ki se izkažejo za profesionalne in ob katerih odpove njegova siceršnja športna krilatica, da se ničesar ne boji, saj lahko s tekom vedno pobegne pred nasiljem, sodelavke iz službe in družinske prijateljice, s katerimi so se obiskovali skupaj s partnerji, potem pa še vsak zase; *Pred zrcalom* je živahen in obširen nabor popisa spolnih praks in Osti dobrodušno in kramljajoče, iz epske distance popisuje te ljubezenske nemire in načine njihove realizacije v času Jugoslavije; pri tem ne prihrani prešustev in odkrito govori o prizadetosti partnerjev – ali njihovih staršev –, kadar so prevaro odkrili, popisuje reakcije partnerk, kadar so ga ujele s spuščnimi hlačami, in v tem romanu je kar nekaj takšnih, sicer za komedije prihranjenih, v praksi pa pretežno mučnih situacij. Nekaj manj je postprešustni koitus in *in flagrante* tematike, o pogajanjih in prerekanjih, ki nujno sledijo spoznanju, da se je država dveh razširila z novimi koti in je treba ozemlje šele na novo premeriti in orisati, določiti metropolo in province, zarisati meje skupnega in zasebnega. Seveda ne manjka grenkih in elegičnih tonov, minevanje in propadanje zvez, pa tudi fizična izpostavljenost partnerk zobu časa, izročenost smrti in podobno so pogoste, posebej še, ker zapisi nastajajo iz prav posebnega položaja: iz spoznanja o lastni neozdravljivi – tako Osti, mi seveda upamo, vendar ne oporekamo – bolezni. Novico je menda sprejel nenavadno mirno in brez večjih posegov v življenjsko rutino, saj je zavest o smrti pesniku enako blizu kot opevanje ljubezni v vseh njenih pojavnih oblikah.

Morda je ravno v tem sorodnost z Bukowskim, v teh nekoliko pomračenih tonih, ki prekinjajo sicer živahne opise srečevanj in telesnih bližin z ženskami, le da Charlesov oziroma Chinaskijev svet pripada izkoreninjenim in marginaliziranim ameriškim nižjim slojem, nekakšnemu

vagabundskemu (lumpen)proletariatu, kadar je dovolj denarja alkoholnega tipa, ki se s športom ukvarja predvsem takrat, ko je treba staviti, recimo na pasje ali konjske zmage, Osti pa je bistveno bolj radoživ in namesto alkohola in žalostnih zapuščenih – v obeh smislih, partnerskem in telesnem – žensk in otožno razmahanih in zapitih ločenk in vdov in nastavljajočega se barskega inventarja opisuje srečevanja športnika s športnicami. Pred in po treningih, pred in po tekmah, in vmes. Čudna zasledovanja, obojestranska, ne nujno sinhronizirano obojestranska, srečevanja v nenavadnih okoliščinah, ko je jeba v zraku in neizbežna, kratka trčenja in dolgotrajna počasna izčrpavanja, vse se dogaja v trikotniku med radovedno poželjivostjo, pesnikovanjem, ki je včasih še medilo pogleda še ne tako redkih bralk, in športom, ki je skrbel, da je bilo od ranega otroštva tudi vnaprej s tem refleksom in seksualnim predpogojem vse v redu in v splošno zadovoljstvo.

Vendar pa je v fragmentarnem romanu *Pred zrcalom* še ena mračna nota; zaradi odraščanja in življenja v Sarajevu, debatno živahnem in umetniško intenzivnem, ima pripovedovalec v tem mestu najzgodnejše ljubezni in tudi precej poznejših. Ali morda bolje: je imel. Podobno, kot se v *Duhovih v hiši Heinricha Bölla* ob veseljakih in posebnejših iz vrst jugoslovanskih pisateljev in ob kakšnem zvijačnem, če ne že tudi nepoštenem založniku iz bližnje regije pojavljajo vsi tisti, ki so se osebno kompromitirali s hujskaštvom ali orožjem pri obleganju in obstreljevanju mesta z okoliških hribov, in vemo, da je pred vsakim izstreljenim nabojem ostra in sovražna beseda, se tudi v tem romanu kaže rana mesta in regije. Osti v svoji doslednosti in necenzurirani dobrohotnosti namreč pogosto omenja tudi poznejša srečevanja s svojimi ljubicami, tudi nesojenimi, in ti opisi so včasih pričevanje o novih oblikah družine in skupnosti. Namesto zamer in ljubosumja se tako srečujejo bivši partnerji z novimi partnerji, s skupnimi in v drugih razmerjih spočetimi otroki, odraslimi in včasih tudi čisto majhnimi, to so opisi srečevanj na pogoriščih preteklih ljubezni, iz katerih je vzklilo prijateljstvo in spoštovanje ter tudi spoštovanje novih partnerjev starih ljubezni. Vendar pa poznejša srečanja pogosto presekajo tudi uvidi, kako so se recimo med obleganjem mesta v težkih pogojih in v večnem strahu nekateri postarali, kako so do konca razvili svoje čudaštvo, ki ga sicer morda ne bi, in kako nenavadne poti so ubrala življenja tistih, ki so nam bili nekdanj blizu, katerih kožo smo ljubili in nam njihov vonj ni dal spati, zdaj pa so razseljeni po svetu in se javljajo na svojih begunskih ali zdaj že socialno aklimatiziranih poteh in na kratek čas zaustavljajo v naši bližini, ki pa zaradi različnih življenjskih stilov in naborov vrednot, tudi vrednot

novih okolij, ne more biti več tista nova bližina, temveč je lahko samo nostalgичno spominjanje in premišljevanje, kaj bi bilo, če bi bilo ...

Vendar se Osti tem premišljevanjem ne predaja, zbirka fragmentov in nekaj zaključenih zgodb s spomini na praznovanje teles v dvoje izzveni izredno spravlјivo, tudi kramljajoče, za kar je ob viharju v Böllovi hiši zaslužen tudi sam namen knjige. Gre za zbirko spominov in hkrati za poklon igralkam, ki so v njih odigrale pomembne ali epizodne vloge, gre za poklon ljubezni kot takšni in za spravlјivo slovo od vseh, ki so pripovedovalčevu idejo o ljubezni tako ali drugače razširile in dopolnile. Tudi zaradi takšne narave pisanja se morda nekatere stvari podvajajo in zrcalijo, pred zrcalom ne stoji samo avtor, ki gleda odsev Drugega, kakor nam ga vedno znova nastavljajo spolni partnerji, zrcalijo se tudi nekateri deli romana, med sabo in z drugimi Ostijevimi deli in zapisi, in nekateri zapisi se pri tem nujno prekrivajo in se avtor tega tudi zaveda in se sklicuje na tisto prej in skoraj opravičuje, vendar ta dobrodušna in spravlјiva klepetljivost in spominsko-dnevniška in kronološka obdelava gradiva seveda prineseta tudi večjo kompozicijsko ohlapnost. Pa smo spet pri vetru.